

Globalizace jako materiální zdroj normotvorby

Hynek Baňouch*

Globalizace je termínem s vysokým mobilizačním potenciálem. Inspiruje k výbušným setkáním jak mladé politické radikály, tak zasloužilé intelektuály. Text, který se právě chystáte číst, se pokouší na několika málo stranách načrtnout některé z možných vzájemných souvislostí mezi růstem provázanosti soudobého světa a právem. Globalizace je zde popsána pomocí slovníku

a metod současné sociologie a celkově lze text zařadit spíše do právní sociologie než do „čisté“ teorie práva.

Dotykový bod mezi právem a globalizací tvoří pojem „materiálních zdrojů normotvorby“. Níže uvedený text proto zkoumá globalizaci jako materiální zdroj normotvorby. Pro zkoumání vztahu mezi globalizací a právem je vhodné nejdříve vymezit samotný pojem

* Hynek Baňouch, student Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

globalizace a jeho hlavní dimenze. Po krátkém exkurzu k materiálním zdrojům normotvorby je popsána vzájemná interakce mezi právem a globalizací v rámci jednotlivých globalizačních dimenzí. Analyzované poznatky jsou v závěru shrnuty, avšak ještě předtím je v části „Právo jako nástroj globalizace“ provedena krátká úvaha nad vyzývavou otázkou: Která právní rodina lépe vyhovuje soudobým globalizačním evolučním požadavkům?

1. POJEM GLOBALIZACE

Globalizace je nyní velmi módním pojmem, jehož jednoznačná definice však neexistuje. (Než se začneme znepokojovat nad tímto nedostatkem, bude dobré připomenout, že stejně tak neexistuje jednoznačně přijatelná všezahrnující definice pojmů kultura, věda či právo¹.) Britský sociolog polského původu Zygmund Bauman ve své knize *Globalizace, důsledky pro člověka* používá následující pracovní definici:

Globalizace je stavem lidské situace shrnuté termínem časoprostorové stlačení. Globalizační procesy prostrádají obecně přepokládanou jednotu účinků. Využití prostoru a času jsou jednak ostře diferencovaná, jednak diferencující. Globalizace nejen spojuje, ale i rozděluje... Na nejpřednější místo mezi žádoucími hodnotami se tlačí mobilita (Bauman 1999: 7-8).

Britský sociolog² Anthony Giddens chápe globalizaci jako další fázi modernity³. Ve své učebnici sociologie pak globalizaci vymezuje jako rostoucí vzájemnou závislost různých národů, států a regionů celého světa (Giddens 1999: 82-83 a 549). Za největší rizikový faktor globalizace považuje Giddens ekologickou krizi⁴ (GIDDENS 1999: 485-501).

Anthony Giddens připisuje modernitě primární globalizující účinky. Pokud má být situace na konci XX. století v něčem zvláštní, pak jen tím, že důsledky modernity jsou zde radikalizovány. Tato definice umožňuje popsat povahu globalizace pomocí pozorování vývoje moderní společnosti. Při tomto pozorování možno objevit klíčový jev reflexivity, jež je výrazem skutečnosti, že poznávání tohoto světa přispívá k jeho neustálému proměnlivému charakteru. Giddens poznamenává, že reflexivita modernity pod-

vrací rozum v těch případech kde jím rozumíme vědění (v tak rychle se měnícím světě nemůžeme nikdy s jistotou a trvale „vědět“). Dalším poznatkem plynoucím z pozorování geneze moderní společnosti je důležitá role mobility⁵ a k ní protikladný jev pomalosti přizpůsobování společenských struktur. Globalizace však také znamená zintenzivnění celosvětových sociálních vztahů s mnohdy protikladnými účinky.

Bauman popisuje globalizaci jako vysoce riskantní proces, který vytváří masy nemobilních „poražených“, zatímco Giddens se přece jen pokouší o nehodnotící vyměření tohoto pojmu⁶. Pro potřebu analýzy vzájemného vztahu mezi globalizací a právem je vhodnější Giddensova „vztahová“ charakteristika. Proto vymezím globalizaci jako další fázi směru vývoje⁷, který západní společnost nastoupila po průmyslové revoluci. Tento trend se projevuje mizením dosavadních hranic a rušením omezení pohybu osob, věcí a informací. To vše ústí do růstu vzájemné závislosti všech částí světa. Projevem modernity od počátku byla její reflexivita – zpětný pohled na jednání a jeho výsledky. V době globalizace je proces reflexivity rozšířen na všechny stránky života společnosti. Reflexivita se navíc stala jakýmsi „samostatným aktérem“ reality. Výsledky zkoumání reality zpětně a velmi rychle tuto realitu ovlivňují. Za pomoci elektronického přenosu dat, zvuku a obrazu tento jev dále mohutní.

2. GLOBALIZAČNÍ DIMENZE

Výše popsaný proces růstu vzájemné závislosti můžeme sledovat v mnoha dimenzích. Základní dimenze globalizace jsou často vymezovány jejími projevy v hospodářství, kultuře a politice. Avšak globalizaci, jako složité společenské dění nelze vysvětlovat pouze ekonomicky či politicky, byť má zejména v hospodářské sféře svůj významný motor.

2.1 EKONOMICKÁ DIMENZE

V ekonomické sféře je globalizace úzce spojena s dalším prohlubováním role peněz a jejich zprostředkující povahy. Tento jev moderní společnosti výstižně popsal německý sociolog Georg Simmel v esejí *Filo-*

¹ K všeobecné definici práva viz např. KNAPP, VIKTOR: *Teorie práva*, Praha, C. H. Beck, 1995, s. 42.

² A ideologický guru „třetí cesty“ prosazované premiérem TONY BLAIREM.

³ Oproti teoriím postmoderny, které jak už název napovídá implicitně či explicitně považují éru moderní společnosti za uzavřenou. Teze o globalizaci jsou nyní již dostupné i v přeložené učebnici: GIDDENS, ANTHONY: *Sociologie*, Praha, Argo, 1999. V textu citováno jako (GIDDENS, 1999; strana 62).

⁴ Tento můj text však z různých důvodů nepojednává ekologii jako samostatnou globalizační dimenzi.

⁵ Shodně s BAUMANEM. V Baumanově pojetí jsou vítězi globalizace všechny entity schopné nomádského způsobu života a poraženími potom jdou všechny prvky a struktury jež jsou ve své podstatě nehybné. Viz BAUMAN, ZYGMUNT: *Globalizace Důsledky pro člověka*, Praha, Mladá Fronta, 1999.

⁶ K tomu také např. viz: GIDDENS, ANTHONY: *Modernity and Self-Identity*, Cambridge, Polity, 1991, str. 83.

⁷ Tuto myšlenku podporuje i fakt, že myšlenka zrušení časoprostorové dimenze zdomácněla v sociální vědě již v 60. letech. Za mnohých srovnání např. McLuhan, Marshall: *Jak rozumět médiím: extenze člověka*, Odeon 1991, str. 9.

sofie peněz. Peníze podle Simmela oddělily nejen jednotlivé aktéry ekonomického života na straně výroby a spotřeby, ale oddělují i jednotlivé producenty.

Dalším významným jevem spojeným s penězi je zrušení bezprostředního spojení mezi prací a spotřebou. Peníze nejprve umožnily ve formě úspor odložit spotřebu a poté umožnily odložit i práci ve formě spotřebitelského úvěru. Významným rysem spojeným se zvyšováním úlohy peněz je finanční podnikání tlačící se do popředí ekonomických aktivit. Toto podnikání je však (mj. i díky reflexivně proměnlivé povaze modernity) proniknuto rysem nestálosti a neurčitosti. A protože stojí v popředí ekonomického života, činí sám tento život v určité míře nestálým a neurčitým.

Na úrovni individuálního aktéra je možno sledovat odklon od etiky odříkání, jež dala podle Maxe Webera vzniknout kapitalismu⁸. Tato načrtnutá souvislost vede mnohé myslitele (např. konzervativně laděného Daniela Bella) k úvahám o strukturně založené krizi kapitalismu, která prý vzniká tím, že kapitalismus není schopen reprodukovat základní podmínky své existence.

Povaha ekonomiky se však mění i v jiných rysech. Úloha materiální (či lépe řečeno fyzické) produkce klesá, ekonomika je řízena principem flexibilní akumulace – dochází ke vzrůstu služeb a poskytování informací, se souběžným zvyšováním úlohy vzdělanosti. A je možné, že právě faktor vzdělanosti, či symbolického kapitálu,⁹ vězí za vzrůstem nerovností současného světa. Je totiž daleko těsněji vázán na kulturní zázemí. Stručně řečeno: industrializovaná výroba byla možná lépe a rychleji „napodobitelná“ než její informatizovaná následnice.

2.2 KULTURNÍ DIMENZE

Ve sféře kultury došlo díky masovým médiím za několik posledních desetiletí k nejbouřlivějšímu vývoji. Rozvinula se konzumní kultura, jež je zejména intelektuály chápána negativně. V kontextu sledování vývoje moderní společnosti je přínosné uvědomit si, že **moderní kultura je konzumní kulturou ve svém celku** (Slater 1997: 9). Budeme-li chtít i zde aplikovat pojem reflexivity, pak můžeme konstatovat, že reflexi-

vita v kultuře znamená její příklon ke každodennosti a to nejen ve formách kulturního projevu (např. pop art) ale i v jeho obsahu (např. dějové linky mýdlových oper).

Materiální předpoklady konzumní společnosti tvoří byrokratizovaná forma produkce ve spojení se státem blahobytu formovaným keynesiánskou ekonomikou. A podobně jak tomu bylo u neukojitelnosti potřeb, i zde patrně moderní společnost čelí znásobenému jevu, jež bezpochyby existoval i v tradiční společnosti. Zde však nebyl tak obecně (či chcete-li masově) rozšířen.

2.3 POLITICKÁ DIMENZE

Politika již od svého vzniku čelí snaze o propojování s ekonomickou sférou. Nyní jsou tyto snahy více viditelné (i díky informační explozi). Tyto příznaky re-feudalizace nejsou jediným projevem globalizace v politické sféře. Sledujeme i vliv změněné role médií, která zcela v duchu reflexivity modernity přímo ovlivňuje politiku¹⁰.

V éře globalizace dochází k vzestupu úlohy abstraktních systémů a vzrůstu moci expertů. To spolu s působením mediálního šumu ovlivňuje princip průhlednosti politické akce z tradičního osvětí vytrženy. Vytržený jedinec současné západní společnosti je v péči odborníků a nachází se ve stavu věčného dospívání. Jeho chuť, vůle a především schopnost politické účasti (participace) je i proto velmi malá. Liberální demokracie však s participujícím jedincem kalkuluje už ve svých základech. Proto se vnučuje otázka po způsobu jejího budoucího fungování. Je možné, že poslední vývoj ústí v demokracii pochopenou jako vládnutí většiny, tak jak ji popsal již Aristoteles¹¹.

Existence nadnárodních společností vyvolává snahy o vytvoření nadnárodního regulačního rámce. Stávající mezinárodní řád je pro tento úkol nevhodný a proto se můžeme setkat s pokusy o globální regulaci¹². Ale ať už se jedná o úsilí o nastolení univerzální nebo partikulární globální regulace, všechny vždy stanou před zásadním problémem, jímž je neochota (resp. principiální nemožnost) národních států vzdát se větší či menší části své suverenity.

⁸ Možná právě dnešní doba podrobuje slavnou WEBEROVU teorii verifikaci. K Weberově teorii v této souvislosti viz: BELL, DANIEL: *Kulturní rozpory kapitalismu*, Praha, Slon, 1999. Ke kulturní dimenzi viz také: SLATER, DON: *Modernity and Consumer Culture*, Cambridge, Polity, 1997. Dále citováno jako (Slater, 1997; strana). Simmelova práce u nás vyšla, Srovnej: SIMMEL, GEORG: *Filosofie peněz a jiné eseje*, Praha, Slon, 1997.

⁹ Ve smyslu tohoto slova jak ho užívá francouzský sociolog PIERRE BOURDIEU. Srovnej: BOURDIEU, PIERRE: *Teorie jednání*, Praha, Karolinum, 1998, s. 27–36.

¹⁰ Zde snad opravdu máme co činit s jedinečnou, v historii dříve nezaznamenanou situací.

¹¹ Což ALEXIS DE TOCQUEVILLE v první polovině 19. století charakterizoval jako tyranii většiny. Srovnej: TOCQUEVILLE, ALEXIS DE, *Demokracie v Americe II.*, Praha, Lidové noviny, 1992, s. 14–17. Takový systém nelze popisovat jako liberální společnost chránící svobodu jedince.

¹² Např. návrhy vznikající na půdě Mezinárodního měnového fondu snažící se o vytvoření světového věřitele poslední instance – *Světové centrální banky*.

3. EXKURZ: MATERIÁLNÍ ZDROJE NORMOTVORBY

Nyní přistoupím k popisu materiální normotvorby. Použiji následující definici materiální sféry: jde o tu část prostředí, ve které se nacházejí předměty a činnosti, které zajišťují uspokojení základních biologických potřeb (např. jídlo, teplo, světlo). V tomto smyslu je materiální sféra panstvím přírody a přírodních sil. Normotvorbou rozumím proces, při němž zamýšleně či nezamýšleně, resp. prvotně či odvozeně vznikají pravidla lidského chování. Název této práce anticipuje zaměření na jeden ze dvou druhů zdrojů normotvorby, jímž jsou materiální¹³ – z prostředí vyvěrající – zdroje. Právní věda a státověda většinou soustřeďují svoji pozornost na volní, „nevynucené“ zdroje norem, ovšem každodenní život spíše ovládají normy, jejichž přijetí bylo prvotně vynuceno tlakem okolností¹⁴.

Materiálními zdroji normotvorby rozumím vztahy panující při výrobě, prodeji a při nejrůznějších souvisejících zprostředkujících činnostech a vztahy vznikající při poskytování služeb. Dalším okruhem materiálních zdrojů normotvorby jsou zažité vzorce spotřeby, spolu s nezamýšlenými důsledky produkce a spotřeby, změny v přírodním prostředí a také kvalitativní technické a technologické změny. Všechny tyto faktory významně ovlivňují normotvorbu, ať už se jedná o normotvorbu etickou, zvykovou nebo právní¹⁵.

Stručně řečeno: materiální zdroje normotvorby můžeme chápat jako ekonomické, environmentální a technologické změny, které více či méně neodvratně působí na zákonodárce („pravotvorný subjekt“¹⁶), aby přijal právní pravidla s příslušnou náplní (půjde o pravidla respektující určité neodvratné projevy dění v materiální sféře).

4. PRÁVO A GLOBALIZACE – VYMEZENÍ VZTAHU

Vztah práva a globalizace¹⁷ lze rovněž sledovat ve třech základních dimenzích. I když je nepochybné, že jde o působení oboustranné, budu se dále zabývat převážně působením jednosměrným, které míří od globa-

lizace k právu. V duchu výše uvedeného exkurzu lze říci, že budu pojednávat globalizaci především jako materiální zdroj normotvorby. Pouze v závěrečné poznámce se pustím do krátké úvahy o směru opačném. Pokusím se naznačit jednu z možných forem působení práva na globalizaci.

4.1 EKONOMICKÁ GLOBALIZACE A PRÁVO

Ekonomická globalizace bývá v důsledku omylu *pars pro toto* ztotožňována s globalizací samotnou. Je tomu tak zřejmě proto, že v této sféře jsou globalizační účinky nejvíce viditelné¹⁸. Svou roli zde také hraje pozice ekonomiky jako nutné (nikoli postačující) podmínky přežití. Tak či tak, nepochybnitelným faktem zůstává, že právě do oblasti hospodářství, resp. světového obchodu míří drtivá většina návrhů sledujících odstranění negativních rysů globalizace.

Z hlediska působení globalizace v ekonomické dimenzi lze říci, že právní řády národních států jsou „tlačeny“ k vzájemné slučitelnosti a unifikaci obchodních pravidel¹⁹. Např. v rámci WTO vznikají pravidla upravující liberalizaci světového obchodu a také rozvoj informačních technologií zvyšuje tlak na vynutitelnost ochrany duševního vlastnictví, což opět přináší tlak na unifikaci práva duševního vlastnictví. Vznikají regionální seskupení států, která sjednocují své obchodní právo, což vyžaduje unifikaci i dalších odvětví (např. práva občanského a soutěžního).

4.2 GLOBALIZACE KULTURY A PRÁVO

Zde působí globalizace na právo prostřednictvím změn hodnotových a morálních norem. Díky nepřetržitě komunikaci v „globální vesnici“²⁰ dochází ke střetávání různých kultur a jejich žebříčků hodnot. Naráz jsou nabízeny různé prototypy morálky, které všechny stejně důrazně požadují uznání za všeplatné. Na problémy vyskytující se ve všech lidských společnostech dávají odlišné kultury odlišné odpovědi. „Nezávislý“ pozorovatel má nyní více než kdy předtím možnost porovnávat úspěšnost nabízených „etických řešení“.

Nutno též připomenout fakt, že shodou historických okolností došlo k tomu, že vůdčími kulturními hodnotami globalizace jsou hodnoty spojené s *ame-*

¹³ Určitou pochybnost mám v případě zařazení vědy. Patří sice nepochybně mezi duchovní aktivity, ale pokud ji jednoznačně zařadím mezi nikoli materiální zdroje normotvorby, dopustím se fatálního podcenění role vědy při produkci materiálních statků. V tomto smyslu proto vědu pokud plní obslužnou roli při produkci materiálních statků, zařadím mezi materiální zdroje (sektor služeb).

¹⁴ Viz např. naše současné harmonizační, resp. aproximační úsilí.

¹⁵ V kontinentální právní kultuře je pochopitelně obvyklé přisoudit prvotní místo normotvorbě právní, která zprostředkovává normotvorné působení etiky a zvyků.

¹⁶ KNAPP, VIKTOR: *Teorie práva*, Praha, C. H. Beck, 1995, s. 49 a 70.

¹⁷ Obecně o právu a socioekonomických změnách pojednává: FARRAR, JOHN: *Introduction to Legal Method*, London, Sweet & Maxwell, 1977, str. 133–148.

¹⁸ A byly zde také poprvé popsány.

¹⁹ VIKTOR KNAPP označoval obchod za inspirátora *Ius unum*. Srovnej KNAPP, VIKTOR: *Velké právní systémy: Úvod do srovnávací právní vědy*, Praha, C. H. Beck, 1996, s. 210.

²⁰ Viz knihu: MCLUHAN, MARSHALL: *Jak rozumět médiím: extenze člověka*, Odeon 1991.

rickým způsobem života. V oblasti kultury se proto globalizace překrývá do značné míry s amerikanizací. Morální a hodnotové systémy jsou atakovány zvenčí. V této situaci mohou lidská společenství jako nositelé a uchovatelé těchto řádů dávat dva základní typy odpovědí: adaptaci a rezistenci. Projevy adaptace můžeme sledovat např. v podobě šíření globální masové kultury, projevy rezistence můžeme naopak spatřovat v podobě vzestupu regionalistických, etnických, sociálních a environmentálních hnutí.

4.3 GLOBALIZACE, POLITIKA A PRÁVO

Výše zmíněné vytváření seskupení národních států inspirované ekonomickou výhodností je samozřejmě v první řadě politickým procesem. K negativům globalizace bývá na prvním místě řazeno ovlivňování politické moci²¹.

Pokud pojmem nadnárodní kapitál jako celek se společně definovaným zájmem, pak při pohledu na globus vidíme, že k němu neexistuje mocenská protíváha. Takovou protíváhou by byl politický rámec vymezující mj. globální akční rádius nadnárodních společností²². Otázka ale zní: do jaké míry lze nadnárodní společnosti pojímat jako celek se společně definovaným zájmem? Jistě, společným zájmem všech je zisk. Ovšem jde o individuální zisk jednotlivých společností, a ten lze dosáhnout (i) na úkor nadnárodního partnera, který je konkurentem. Moc nadnárodních společností, je proto svou povahou mocí rozptýlenou – difúzní²³. Potom i kdybychom přijali tezi o vyvlastňování národního státu²⁴, nemůžeme automaticky tvrdit, že jeho moc proudí k nadnárodním společnostem.

Neodpovědnost globálních aktérů za lokální důsledky jednání je problémem v tzv. rozvojovém světě. Staví však před palčivou etickou otázkou bohatý Sever: Smějí do našeho společného bohatství přispívat i subjekty, které v jiných zemích těží z absence zákonných opatření, která jsme ve vlastních zemích zavedli, abychom chránili svoji přírodu, zdraví a bezpečí? Argument tvrdící, že chudé země jsou natolik chudé, že si na podobnou ochranu svého

zdraví a bezpečí (zatím) nevydělal, toto etické dilema na straně Severu neeliminuje, ale vyhrocuje²⁵.

Stručně shrnuto: nesporně existují globální policeké problémy, jimiž jsou např. regionální nestabilita či kontrola šíření jaderných zbraní. Tyto problémy není schopen stávající mezinárodně právní systém pružně řešit. Světový suverén zde zkrátka neexistuje a stávající mezinárodně právní normy nejsou vybaveny potřebnou mírou vynutitelnosti. Proto můžeme účinky globalizace politiky na právo popsat jako tlaky ve vytváření seskupení států, resp. jako proces, jenž se snaží existujícím subjektům mezinárodního práva propůjčovat rysy nadstátní suverenity.

4.4 PRÁVO JAKO NÁSTROJ GLOBALIZACE?

Na závěr bych si dovilil načrtnout krátkou úvahu²⁶ zabývající se dvěma velkými právními systémy – systémem kontinentálního práva a systémem Common Law. Budu uvažovat o slučitelnosti jejich vlastností s globalizačními tlaky. Inspiruje mě následující charakteristika francouzského právního komparacionisty René Davida:

„Právo pokládají Angličané za něco velmi konkrétního. Je to soubor pravidel, které vypracovaly soudy pro rozhodování sporů. Právní pravidlo tedy pro ně není [tak jako v právu kontinentálním] vzorem společenských vztahů“ [který má poučit jednotlivce o tom jak se má chovat]²⁷. Anglickému právnímu myšlení je cizí přijmout mimožkušennostní všeobecné racionální kategorie a zásady, protože právní předpis představuje v očích anglického právníka jistou zkonstatělost a přisnost. „Kontinentální právo se jeví jako uzavřený právní systém, ve kterém zákonodárce teoreticky všechno předvídal. Anglické právo je otevřeným systémem. Angličtí právníci upřímně doznávají, že se neustále vyvíjí, že jeho vývoj není dokončený.“²⁸

Tento rys určité otevřenosti a konkrétnosti, spolu se stylotvornými prvky rodiny Common Law – „soudcovskou tvorbou práva“²⁹, resp. důležitostí procesu domáhání se práv a důrazu na vynutitelnost prá-

²¹ Např. je poukazováno na fakt, že nadnárodní společnosti dosahují obratu mnohonásobně převyšujícího HDP malých států.

²² Je však omylem se domnívat, že např. WTO je ve službách nadnárodního kapitálu, a proto je k tomuto úkolu nepoužitelná. Je to organizační forma s globálním dosahem, a její obsah je dán vůlí zúčastněných. Na jejím poli mohou vzniknout jak pravidla ve prospěch, tak i k tíži rozvoje světového obchodu (jak jsme byli poučeni z jednání v Seattlu).

²³ Pokud tuto moc chápeme jako jednotnou a akceschopnou, stojíme před stejným viděním světa, které nejkřestěji předváděl KAREL MARX, když na základě mylné teoretické analýzy (srovnej „železný zákon mzdový“) poukázoval na „společné zájmy kapitálu jako příčinu chudoby a bídy“. Můžeme však automaticky přisuzovat někomu jinému mnoho moci jen proto, že se cítíme sami bezmocní?

²⁴ Srovnej např. Baumanovo poněkud mechanistické rozvinutí MARXOVÝCH tezí v: BAUMAN, ZYGMUNT, *Globalizace Důsledky pro člověka*, Praha, Mladá Fronta, 1999, str. 81–85.

²⁵ Toto dilema nemá co dělat s morálkou chudých, ale s morálkou naší, neboť v naší moci je zabránit těmto škodlivým aktivitám.

²⁶ Její důkladné rozvedení by si vyžádalo minimálně samostatnou stať.

²⁷ Srov. DAVID, RENÉ: *Anglické právo*, Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1972, str. 15. Zvýraznil HB.

²⁸ DAVID, RENÉ: *Anglické právo*, Bratislava, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1972, str. 27. Zvýraznil HB.

²⁹ Tento pojem není příliš teoreticky výtěžný, protože je etnocentricky zatížen. U nás se však běžně užívá. V. KNAPP z opačné strany kritizuje „rozšíření bludu vyvezeného z Francie o neexistenci soudcovské tvorby práva v kontinentální právní kultuře“. KNAPP, VIKTOR: *Velké právní systémy: Úvod do srovnávací právní vědy*, Praha, C. H. Beck, 1996, strana 14 a také 112, 132, 133.

va, zavádají důvod k domněnce, že pokud se výrazněji nezmění rozložení geopolitických sil, bude mít „světový“ právní systém spíše rysy rodiny common law. Tato právní rodina se totiž díky své pragmatičnosti a otevřenosti dokáže lépe přizpůsobit globalizačním tlakům. Reflexivní povaha naší situace vystavuje právní normy požadavku pružné změny. Stejně tak výrazná role soudů při aplikaci práva, resp. difúznost³⁰ takto vzniklé moci může lépe dostát globalizačním požadavkům³¹. Ostatně povaha *acquis communautaire* ES tuto domněnku také podporuje. Role rozsudků Evropského soudního dvora vzrůstá, navzdory jak ohromující legislativní produkci právních norem ES, tak navzdory faktu, že mezi členskými státy ES užívá Common Law pouze Velká Británie.

5. ODRAZY PROPOJOVÁNÍ SVĚTA V PRÁVU

Pokusme se nyní stručně shrnout výše uvedené argumenty. Globalizace – vzrůstající provázanost světa je procesem, který započal průmyslovou revolucí. V současné době je globalizační dynamika ovlivněna zejména rozpadem bipolárního světa a kvalitativním skokem v oblasti informačních technologií. V kulturní dimenzi se vliv globalizace na právo projevuje dvěma tlaky. Jednak tlakem na větší slučitelnost hodnotových systémů (na principu rovnosti jednotlivých kultur) a jednak tlakem na důkladnější zdůvodnění nutnosti setrvávání u dosavadních hodnotových systémů. Protože vůdčí silou globalizace je americký způsob života³², dochází i k většímu vlivu výkonových hodnot a pragmatismu v kultuře. Skrze morální systém tyto hodnoty nesporně proniknou i do práva. Z pohledu ekonomické dimenze můžeme konstatovat, že právní řády národních států jsou „tlačeny“ k větší vzájemné slučitelnosti a unifikaci obchodních pravidel. Světová ekonomika se liberalizuje a konkurenceschopnost národních ekonomik nabývá strategického významu. Lze proto očekávat, že právní řády národních států začnou více dbát o to, aby národní ekonomičtí aktéři byli konkurenceschopní a národní hospodářství jako celek bylo přitažlivé pro „létající investice“. V politice vede globalizace inspirovaná ekonomickým děním k vytváření těsnějších svazků národních států, což je samozřejmě provázeno odpovídajícími změnami v právu. Roste také poptávka po vzniku nadnárodního suveréna³³. Je samozřejmě poněkud opovázlivé nyní předestírat vize o charakteru budoucího globálního práva, které bude kombinací stávajících právních rodin. Některé indicie však naznačují, že by v něm mohly převládat stylové prvky Common Law.

6. PRAMENY

1. Bauman, Zygmunt, *Globalizace; Důsledky pro člověka*, Praha, Mladá Fronta, 1999.
2. Bell, Daniel, *Kulturní rozpory kapitalismu*, Praha, Slon, 1999.
3. David, René: *Anglické právo*, Bratislava, Vydavatelstvo Slovenskej akademie vied, 1972.
4. Farrar, John, *Introduction to Legal Method*, London, Sweet & Maxwell, 1977.
5. Giddens, Anthony, *Důsledky modernity*, Praha, Slon, 1998.
6. Giddens, Anthony, *Modernity and Self-Identity*, Cambridge, Polity, 1991.
7. Giddens, Anthony, *Sociologie*, Praha, Argo, 1999.
8. Harvánek, Jaromír a kol., *Právní teorie*, Brno, Iuridica Brunensia, 1995.
9. Knapp, Viktor: *Teorie práva*, Praha, C. H. Beck, 1995.
10. Knapp, Viktor: *Velké právní systémy (Úvod do srovnávací právní vědy)*, Praha, C.H. Beck, 1996.
11. McLuhan, Marshall: *Jak rozumět médiím, extenze člověka*, Odeon 1991.
12. Powell, Richard, *Law Today, 2nd ed.*, Harlow, Longman, 1996.
13. Přibáň, Jiří, *Sociologie práva*, Praha, Slon, 1996.
14. Simmel, Georg, *Filosofie peněz a jiné eseje*, Praha, Slon, 1997.
15. Slater, Don, *Modernity and Consumer Culture*, Cambridge, Polity, 1997.

SUMMARY

This paper is concerned with the relationship between globalization and law. Globalization is understood as a "material source" of law making. There are three fundamental dimensions of globalization: 1. Economic dimension, 2. Cultural dimension, and 3. Political dimension. The globalizational impact in the cultural dimension is manifested either as a pressure towards a greater compatibility of the standard of values or as a pressure towards a better justification of the remaining standards of values at present. The American way of life is a leading force of the cultural globalization. Therefore a greater influence of the va-

³⁰ Soudní rozhodnutí si sice důrazně vynutí svoji závaznost, ovšem vždy jen v přesně ohraničené oblasti.

³¹ K tomu musíme ještě připočítat výše zmíněnou vůdčí roli amerických hodnot v masové kultuře.

³² Tak jako např. přelomu století dominovaly francouzské kulturní hodnoty.

³³ K potřebě globálního řádu srovnej také GIDDENS, ANTHONY: *Důsledky modernity*, Praha, Slon, 1998, str. 147.

lues of efficiency and pragmatism can be expected in culture. The values embodied in the moral system will be penetrating into the system of law. Manifestations of globalization in the economic sphere can be summed up in the following way. Legal systems (especially trade rules) of national states are forced towards a greater mutual compatibility and unification. The world economy has been liberalized. The competition potential of national economies has gained a strategic im-

portance. National legislators will have to pay attention to a better competition potential of their economic players. From the political point of view, we can add that the globalization inspired by economic events leads to the creation of still narrowed associations of states. The demand for forming a supranational sovereign has grown. Some signs suggest that the so-called "style-making" elements of the Common Law could prevail in the "multi-national system of law" in the future.